

Església de Sant Andreu del Castell

Tona

Ubicació

Comarca: Osona
Lloc/Adreça: Serrat del castell de Tona. El Pla del Castell
Alçada: 701

Coordenades:

Latitud: 41.85399
Longitud: 2.22452
UTM Est (X): 435630
UTM Nord (Y): 4633856

Classificació

Número de fitxa: 08283 - 166
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia: Edifici
Estil / època: Medieval Romànic
Segle: XI
Estat de conservació: Bo
Protecció: Legal
Tipus de protecció: BCIN
Observacions protecció: Declarat BCIN. MHA 218 1 R.1.54.1163 (BOE 19.10.1944) declarat com a Conjunt en el Catàleg de Monuments Historicoartistic. POUM. Pla d'Ordenació Urbanística Municipal. VI. Catàleg de béns a protegir. Ed-3 Església de Sant Andreu del Castell. BCIN, nivell de protecció A. (20/07/2011)
Data aprovació: dj., 19/10/1944 - 12:00
Número inventari: IPAC 240
Generalitat i altres inventaris:
Accés: Fàcil
Ús actual: Religios/Cultural

Titularitat Pública
Titular: Ajuntament de Tona
Fitxes associades:
Àrea del Turó del Castell (PEIN)
Jaciment arqueològic del Castell i l'església de Sant Andreu
Torre del Castell
Acta de consagració de l'església de Sant Andreu del Castell de Tona
Autoria de la fitxa Josep Anton Pérez Arriaga (TRÍADE serveis Culturals)
Data de registre de la fitxa: dj., 21/03/2024 - 16:37

Descripció

El serrat del castell de Tona és un àrea inclosa al PEIN. La plataforma més elevada, el Pla del Castell, està catalogada com a jaciment arqueològic.

L'església de Sant Andreu de Tona és un edifici d'origen romànic d'una nau, capçada a llevant per un absis semicircular. La nau té una capella adossada a la cara nord (probablement del segle XIII, amb volta de canó apuntada) i una altra a la sud (gòtica, probablement del segle XV o inici del XVI, coberta amb volta de creueria i amb decoració escultòrica a les mènsules i la cau de volta), de planta quadrada i rectangular respectivament. A migdia, tapant una part de l'absis destaca el campanar de torre d'època barroca.

La nau ha estat coberta amb volta de canó i presenta els murs doblats interiorment, fins al punt on s'obren les dues capelles.

La façana de migdia presenta dues portes, la que s'utilitza actualment és la situada al costat de la capella, amb un arc de grans dovelles. L'altra porta, l'original, amb un arc extradossat de llosetes planes, vora el mur de ponent, es va substituir per paredat quan es va construir la volta de canó i es van engruixir els murs laterals (originalment, el temple romànic tenia una coberta d'embigat de fusta).

A l'absis hi ha obertes tres finestres de doble esqueixada, una de les quals oberta però mig embeguda pel cos del campanar, i a la façana de migdia n'hi ha dues més d'obertes, cegades.

La decoració exterior dels murs perimetrals es basa en les arcuacions llombardes, disposades genèricament en sèries de dues entre lesenes molt amples. Cal tenir en compte que la decoració original de l'absis era de finestres cegues emmarcades per un fris d'arcuacions (la decoració actual és una reconstrucció).

L'aparell ha estat construït amb blocs de pedra trencats, disposats irregularment. Només en alguns punts s'aprecien algunes pedres col·locades verticalment formant unes filades curtes.

Observacions:

L'església de Tona és un edifici molt característic de l'arquitectura llombarda, que cal datar dins la primera meitat del segle XI.

Història

Aquesta església es correspon a l'antiga església parroquial de Sant Andreu de Tona. El castell de Tona i l'església de Sant Andreu es documenten des del 888, quan el 13 de gener d'aquell any el bisbe Gotmar

acudí al castell de Tona del comtat d'Osona a consagrar l'església de Sant Andreu. Sembla que hauria estat construïda per diferents barons: Àlvar, prevere, Recared, prevere, Centuri, Bera, El·la i Gal·leni amb tots els homes que vivien al castell de Tona. El bisbe donà una casa situada al costat de l'església, i els delmes i primícies del terme del castell (DDAA, 1986).

El castell de Tona estenia el seu terme jurisdiccional per l'actual terme municipal de Tona i una part del de Collsuspina, que comprenia el terme parroquial de Sant Cugat de Gavadons.

L'antic temple consagrat el 888 fou substituït totalment per un altre de romànic, en un primer moment, cobert amb embigat de fusta i posteriorment, al segle XII, amb volta de canó de pedra. El segle XVI s'hi feren algunes capelles laterals i el segle XVII es construï el campanar, i en el mur de ponent es construï un pòrtic renaixentista obert al mur de ponent.

L'església es trobava ja en molt mal estat de conservació a principi del segle XVIII. Aquesta circumstància i les dificultats d'accés van fer que la seu de la parròquia de Sant Andreu de Tona es traslladés el 1723 a l'església de Santa Maria del Barri, a la falda del turó del Castell. Llavors l'església restà desafectada i sense culte des de mitjan segle XVIII.

L'any 1848, durant la segona guerra carlina, l'exèrcit va triar el campanar de l'església de Sant Andreu del Castell per construir una de les torres de telegrafia òptica de la línia de Barcelona a Vic. Tres anys després l'església es fortificà per tal de protegir el telègraf. Per facilitar la comunicació entre Barcelona i la resta del país, el cap de les tropes liberals a Catalunya, el capità general Manuel Gutiérrez de la Concha, marquès del Duero, havia projectat la creació d'una xarxa de telegrafia òptica militar. Des del castell, els telegrafistes es comunicaven, per una banda, amb el campanar de l'església de la Pietat de Vic i, per l'altra, amb una torre que es va construir al castell d'Esparreguera, prop de Centelles, dins del terme municipal de Seva. L'aparell devia restar al campanar fins l'any 1862, quan la xarxa de telegrafia òptica militar de Catalunya va ser desmantellada. La documentació conservada al fons de la Comandància d'Enginyers de Barcelona demostra que a banda de l'existència de la torre de telegrafia al campanar de l'església, va existir un destacament militar que vivia al costat, a cal Campaner. (CAMPRUBÍ, 2019)

L'any 1943 al subsòl de l'església s'efectuaren unes excavacions arqueològiques dirigides per Eduard Junyent, les quals posaren en evidència les traces de les parets d'una església anterior, que va identificar com la de l'any 888. Aquestes traces dibuixaven la planta fragmentada d'un edifici d'una nau, capçat per un absis rectangular. En unes noves excavacions arqueològiques a l'interior, dels anys 1985-1986, es van localitzar algunes sepultures antropomorfes tallades a la roca, ara no visibles, que es corresponien al temple preromànic.

L'església de Sant Andreu de Tona fou restaurada abusivament entre 1965 i 1970, moment en el qual es va suprimir el portal i l'òcul de la façana de ponent, renaixentistes. Es van refer paraments, multiplicant-hi les filades de pedres verticals i, sobretot, es va refer, desastrosament, la decoració absidal, amb la construcció de tres petits contraforts, que substitueixen les lesenes, i la substitució del fris original per unes estranyes finestres cegues o arcuacions, que no tenien cap mena de relació amb els motius de l'arquitectura llombarda.

La decoració de l'absis és d'un fris de finestres cegues emmarcades per arcuacions cegues entre lesenes, seguint un tipus comú al segle XI. La disposició actual és una reconstrucció feta arran de la restauració de l'església de 1988, que va refer l'anterior reconstrucció, de la segona meitat dels anys 1960, que no responia a la decoració original.

L'any 2011 es va executar el "Projecte de restauració de la coberta de l'Església de Sant Andreu del Castell de Tona". Pel que fa als resultats del control arqueològic es va poder identificar una seqüència cronològica de tres cobertes superposades. La primera dataria del segle XI, la segona del segle XII i la tercera d'època

moderna (CC.AA.)

Les campanes de l'antic campanar de Sant Andreu del Castell es van traslladar al final del segle XIX al campanar de l'església parroquial de Sant Andreu de Tona, construïda al nucli urbà. El 2015 se n'hi instal·là una de nova.

Bibliografia

ALTURO, Jesús; ALAIX, Tània (2021). El canonge Adanagell de Vic (ca. 860-925), llavor de noves semences. La cultura a la diòcesi d'Osona en els primers temps carolingis. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona

BOECK, Lourdes (1992). "Evolució arquitectònica de Sant Andreu del Castell". Llibre de Tona [Tona]. 1992, pàg. 67-74.

BARRAL, Xavier (1981). L'art pre-romànic a Catalunya. Segles IX-X, Edicions 62, Barcelona

CABALLÉ, Antoni; ESPADALER, Maria del Mar (1993). "L'actuació arqueològica al castell de Tona dels anys 1985-1986". Llibre de Tona [Tona], pàg. 91-97.

CAMPRUBÍ, Xevi (2019). "La torre de telegrafia òptica del castell de Tona". Llibre de Tona 2019.

DD.AA (1986). CATALUNYA ROMÀNICA. Volum III. OSONA II. Fundació Enciclopèdia Catalana. Pàgines 636-655

El pla del Castell (material gràfic). (Tona): Ajuntament de Tona i Diputació de Barcelona. 1 cartell.

FONT, Josep; MESTRES, Imma; PUIGFERRAT, Carles (2004). "La restauració de la torre del Castell de Tona". Llibre de Tona

JUNYENT, Eduard (1945-52). Itinerario histórico de las parroquias del Obispado de Vich. Separata del publicado en Hoja parroquial, núm. 57.

JUNYENT, Eduard (1962). "El prerrománico en el condado de Ausona", "San Jorge" juliol de 1962, núm. 47.

JUNYENT, Eduard (1975). Catalunya romànica. L'arquitectura del segle XI, Publicaciones de l'Abadia de Montserrat, 1975.

JUNYENT, Eduard (1983). L'arquitectura religiosa a Catalunya abans del romànic, Curial, Edicions Catalanes-Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

MASFERRER, Josep (1921-24). "La antiga Tonda" "Butlletí del Centre Excursionista de Vich", vol. IV.

ORDEIG, Ot (2012). "El món funerari medieval a la plana de Vic: el cas de Sant Andreu del Castell de Tona". Llibre de Tona

PADRÓS, Carles.; PUIGFERRAT, Carles. (2011). Tona. Recull gràfic 1890 - 1978. L'Abans. Editorial Efadós.

PLADEVALL, Antoni (1990). Tona. Mil cent anys d'Història. Eumo Editorial. Ajuntament de Tona.

PLADEVALL, Antoni (1958-60). “La parroquia de san Andrés de Tona y su sufragánea de san Cugat de Gavadons”, “Ausa”, vol. III.

PUIG I CADAFALCH, Josep (1911). L’arquitectura romànica a Catalunya, vol. II (del segle IX al XI). Institut d’Estudis catalans, Barcelona.

PUIGFERRAT, Carles (2014). “La consagració de la primitiva església de Sant Andreu del Castell de Tona.” Llibre de Tona

WHITTEHILL, Walter Muir (1973). L’art romànic a Catalunya. Segle XI, Edicions 62, Barcelona.

<https://invarque.cultura.gencat.cat/card/2727>

<https://invarquit.cultura.gencat.cat/card/240>

<https://www.enciclopedia.cat/catalunya-romanica/castell-de-tona>

<https://www.enciclopedia.cat/catalunya-romanica/sant-andreu-del-castell-de-tona>

Enllaços d'interès:

